

**РІШЕННЯ**  
**щодо присудження наукового ступеня**  
**доктора наук**

Спеціалізована вчена рада Д 70.895.02 Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, місто Хмельницький, прийняла рішення щодо присудження наукового ступеня доктора юридичних наук **Заяць Ольги Степанівни** на підставі прилюдного захисту дисертації **«Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс»** у вигляді рукопису за спеціальністю 12.00.12 – філософія права 03 березня 2023 року, протокол № 1.

Заяць Ольга Степанівна, 1993 року народження, громадянка України.

У 2015 році закінчила Приватний вищий навчальний заклад «Львівський університет бізнесу та права» і отримала повну вищу освіту за спеціальністю «Правознавство» та здобув кваліфікацію магістра з правознавства (диплом магістра з відзнакою).

З 2021 року до тепер – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ.

Дисертацію виконано на кафедрі теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Рекомендовано до захисту «26» грудня 2022 року.

Здобувачка має 39 наукових публікації, зокрема: 1 одноосібна монографія, 26 наукових статей, 13 з яких – у журналах і збірниках, що входять до переліку фахових наукових видань України; 7 статей – у періодичних іноземних виданнях (Республік Молдови, Польщі та Чехії, Російської Федерації, Словацької Республіки); 6 статей – у виданнях, що індексуються в наукометричних базах даних Web of science та Scopus, а також у 12 тезах виступів на науково-практичних заходах.

**Офіційні опоненти:**

**ВОВК Вікторія Миколаївна докторка юридичних наук, професорка, професорка кафедри правового забезпечення діяльності НГУ Київського інституту Національної гвардії України, дала позитивний відгук із зауваженнями:**

«– у підрозділі 1.1 «Характеристика основних підходів та принципів професійної адвокатської діяльності як основи філософсько-правового розуміння системи правозахисту» докторантка осмислює природу цього феномену правової реальності з позицій формування узагальнювальної її картини на основі філософсько-правового осмислення важливих проблем правозахисної діяльності правників, проте самою ж дисертанткою недостатньо чітко визначені суттєві відмінності особистої авторської позиції;

– у підрозділі 3.2 «Гносеологічний вимір суті та ознак професійної адвокатської діяльності (в межах інтенціонального аналізу)» відсутнє чітке

визначення власне кажучи гносеологічного напрямку дослідження феномену професійної адвокатської діяльності;

– у підрозділі 4.2 «Справедливість і відповідальність як аксіологічні принципи професійної діяльності адвоката», на мою суб'єктивну думку, варто було б детальніше виявити сутнісні характеристики справедливості як особливого феномену, що фіксує особливі характеристики професійної адвокатської діяльності. У Вашому дослідженні така аргументація є недостатньою;

– говорячи про те, що конструктивний аспект діяльності адвоката передбачає ухвалення рішення про вибір тієї чи іншої стратегії і тактики захисту з урахуванням обставин справи та поведінки обвинуваченого. Вибір тактики захисту визначається її стратегією, яка може бути: а) аналітичною (пошук доказів для виправдання підзахисного або пом'якшення його провини); б) побудованою на системі психологічних пасток для слідчого. Крім того, до конструктивного компонента належать розумові операції щодо співвідношення ситуації злочину зі змістом кримінальних і кримінально-процесуальних норм. Цей компонент діяльності адвоката також виявляється і при визначенні структури захисної промови в суді і т.д. (стор. 302 і далі за текстом). На мою думку доцільно було дисертантці приділити декілька сторінок дисертаційного дослідження і проблеми значущості професійних дилем адвоката, їх відповідності скажімо принципам і засадам професійної адвокатської діяльності, можливо варта було б і прописати процедурні питання вирішення такого роду дилем;

– у підрозділі 5.2 «Сучасне розуміння судового захисту як природного права людини в межах компаративного аналізу міжнародного та національного права» здійснена спроба обґрунтувати, що в межах компаративного аналізу міжнародного й національного права судовий захист сприймається як природне право людини на відстоювання своїх прав і свобод у незалежному й неупередженому органі влади, який за наявності законних підстав має сприяти якнайшвидшому їх відновленню. Проте було б доцільно приділити увагу й міжнародно-правовим актам та й зрештою і національним також, що містять положення щодо моральних складових професійної адвокатської діяльності;

– на сторінці 414 дисертації авторка зазначає і характеризує три організаційні форми адвокатської діяльності: індивідуальна, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання, посилаючись на чинне законодавство. Проте існує і ще один критерій поділу організаційних форм адвокатської діяльності, який дисертантка залишила поза своєю увагою, а зокрема: формальні та неформальні організаційні форми адвокатської діяльності».

**ГАРАСИМІВ Тарас Зеновійович, доктор юридичних наук, професор, заступник директора Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», дав позитивний відгук із зауваженнями:**

«1 Потребує уточнення, або ж додаткового роз'яснення під час прилюдного захисту, окремі складові понятійно-категорійного апарату дисертаційної роботи. Це стосується скажімо таких термінів як «мораль», а звідси «моральні засади», «етика» - «етичні засади», «політика» - «політичні засади», деонтологічні, аксіологічні принципи, основи тощо. Можливо, вартувало все ж таки подати коротенький словник термінів і понять

використаних у науковій роботі, це б значно полегшило читачеві загалом, опоненту зокрема, розуміння і сприйняття текстів, адже знаємо про наявність двозначності, а то й багатозначності низки термінів.

2. Відтак спірним, на мою точку зору, є висновок дисертантки щодо процесу формування моральних засад професійної діяльності, який вона характеризує як безперервно тривалий у часі процес, у якому людина постійно отримує нові знання (шляхом саморозвитку, самоусвідомлення, самодисципліни), необхідні для ефективного виконання професійних обов'язків у суспільстві, що весь час розвивається. Доцільно під час прилюдного захисту обґрунтувати авторську позицію щодо формування моральних засад саме професійної адвокатської діяльності.

3. Не достатньо обґрунтованою є наукова позиція докторантки що стосується організаційних форм адвокатської діяльності, зважаючи на те, що все ж таки вибір адвокатом тієї чи іншої організаційної форми діяльності з-поміж інших чинників визначає і рівень її ефективності, яка, своєю чергою, є незаперечним показником якості функціонування загалом системи захисту прав, свобод і інтересів особи в суспільстві та державі. Зрештою, авторка опонованої дисертації, не зважаючи на значущість цього питання все ж залишила його поза своєю дослідницькою увагою.

4. Також дискусійним є висновок про те, що безпосередній вплив на будь-які процеси, що стосуються правосуддя, мають ті, чия професійна діяльність напряду пов'язана з діяльністю системи судової влади. З огляду на предмет та об'єкт дисертаційного дослідження, авторка зупинила свою увагу на ролі професійної адвокатської діяльності у формуванні демократичного правосуддя в Україні. Тим не менше, загальновідомо, що судова реформа є не лише перетворенням чи модернізацією судів усіх рівнів, а, передовсім є першоручієм демократизації права з метою трансформації його у надважливий інструмент оновлення функцій держави, всіх органів і структур, які беруть участь у досудовому, судовому та виконавчому процесах. У цьому контексті судова реформа не минає, чи радше не може оминати правових основ і адвокатської діяльності загалом, і реалізацію адвокатом правозахисної функції. Скажімо, триває ж дискусія до сих пір щодо введення так званої «адвокатської монополії», тобто заборона особам, хто не володіє адвокатським статусом, представляти інтереси в суді. Також

доцільно відзначити й про відсутність в науковій літературі єдиного трактування юридичної природи адвокатури.

5. Врешті решт, потребує додаткового роз'яснення переконання дисертантки щодо того, що важливого значення в адвокаційній роботі набувають етичні питання. Зокрема, як моральні пріоритети висуваються поняття суспільного блага, толерантності, збалансування й захисту інтересів різних соціальних груп і далі за текстом. Без сумніву така авторська позиція має право на існування, зрештою це і свідчить про захист докторської дисертації. Разом з тим, як на мене, одним із важливих пріоритетних напрямів удосконалення системи та методів організаційно-правового регулювання правозахисної діяльності адвоката визначається надання кваліфікаційної правової допомоги. Адже професійна адвокатська діяльність є важливою формою реалізації саме правозахисної діяльності, що, не обмежується лише адвокатською діяльністю. Тому, що правозахисна діяльність поряд зі адвокатською діяльністю, може зараховувати і діяльність недержавних соціальних організацій, суспільну діяльність, що ґрунтується на засадах охорони та захисту прав і свобод людини тощо. Хоча, гарантією фаховості чи кваліфікації правозахисту безперечно є саме адвокатська діяльність. Отже, співвідношення правозахисної та адвокатської діяльності може трактуватися як ціле та його частина».

**ГУРАЛЕНКО Наталія Анатоліївна, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри теорії права та прав людини Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, дала позитивний відгук із зауваженнями:**

«1. Характеризуючи аксіологічні аспекти філософсько-правового контенту здатності адвоката до прийняття дискреційних рішень у своїй адвокатській практиці (Д : 28), авторка виходить з того, що розуміння ціннісного виміру зазначеного процесу іманентне з соціальними запитами та потребами, внутрішньо особистими моральними установками. Дисертантка у своїй роботі зауважує: «щодо особистих якостей адвоката, який, скажімо, здійснює пошук професійно значущої інформації для встановлення істини у тій чи іншій справі (тобто це пошукова сфера), то це ... порядність» (Д : 450), «правдивість» (Д: 180), «доброчесність» (Д : 168), «добропорядна репутація» (Д : 40; 169-170). При цьому, враховуючи таку аргументацію, не зрозуміло як бути із зазначеною детермінацією особистих якостей адвоката, в умовах, коли об'єктивного, всіма визнаного критерію особистих цінностей та запитів не існує, а світоглядні цінності у перехідний стан розвитку суспільства постійно змінюються? Чи не призведе абсолютизація згаданих оціночних за змістом субстратів в майбутньому до появи аномій чи дискусій у ситуаціях прийняття рішення дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності?

2. Аналізуючи інтерпретаційно-пізнавальну активність адвоката як

вимогу міжособистісної комунікації у судовому змагальному процесі (Д : 53-54), одним із базових постає питання її взаємозв'язку із проблемою судової аргументації. У контексті дослідження авторкою зазначається, що «важливе значення для досягнення специфіки професійної адвокатської діяльності відіграє осмислення комунікативного підходу до цього феномену, що дає змогу виявити інтенціональні здібності правозахисника, спрямовані на максимальне досягнення результату на шляху до визначеної мети...» (Д : 452). «Динамізм процесу, в якому правозахисник-адвокат виступає активним суб'єктом, проявляється в можливості сформулювати власну інтерпретацію правових процесів, здійснити підбір тих правових норм, які аргументують конкретну позицію суб'єкта в процесі, вступити у змагальний процес між обвинуваченням та захистом, які прагнуть переконати судову сторону в коректності та правильності своєї версії» (Д : 93). Погоджуючись із викладеною авторською позицією у тому, що судовий процес – це завжди змагання протилежних або навіть суперечливих інтерпретацій однієї і тієї ж групи юридично-значущих фактів. В судовому процесі інтерпретаційно-пізнавальна активність сторони захисту, рівнозначно як і сторони обвинувачення, покликана розв'язувати проблеми комунікації, з'ясування та пояснення різних (а іноді протилежних) точок зору з того чи іншого досліджуваного питання, знаходячи спільний ґрунт для обміну думками, дискурсу, розуміння суті справи. Саме тому, на нашу думку, у дисертаційному дослідженні доцільно було б порівняти застосування адвокатом системи кодів комунікації, специфіки наведення ним аргументів (доводів) з метою зміни позиції або переконань іншої сторони у суді присяжних та професійному суді?

3. Ефективність правової діяльності більшою мірою залежить від моральних якостей кадрового складу, ніж від досконалості законодавства. Навіть найбільш якісний нормативно-правовий акт виявиться неефективним, якщо практика застосування його правниками не буде відповідати висуненим моральним вимогам. Діяльність сучасного адвоката відповідальна, вона зумовлює необхідність високого рівня особистісної зрілості й ставить певні вимоги до розвитку в нього як спеціаліста не тільки професійно-значимих, однак, часто насамперед, морально-етичних якостей. Тому у професійній правничій діяльності особливого значення набуває адвокат як носій морально-правового потенціалу. Сьогодні в Україні порядок доступу до професії адвоката має низку недоліків, серед яких основний – відсутність визначених законом морально-етичних вимог до осіб, які мають намір стати адвокатом (наприклад, доброчесності). У вищезгаданому контексті для оптимального розуміння факторів, що впливають на характер професійної діяльності адвокатів та підкреслення її особистісного начала, дисертантка доцільно вводить поняття антропологічних чинників, під якими пропонує розуміти «комплекс особистісних чеснот та моральних цінностей, наявних у представників адвокатської професії під час виконання професійних обов'язків та в позаслужбовий час» (Д : 167). Разом із тим, акцентуючи увагу на буттєвих основах професійної адвокатської діяльності, не зовсім

зрозумілим залишається вибір дисертанткою критеріїв класифікації особистих та професійних якостей адвоката (наприклад, належність до особистих якостей таких як компетентність (Д : 228, 274), пам'ять (Д : 2, 35), або виокремлення як різновиду – інтерперсональних якостей адвоката (Д : 55).

4. Професійна адвокатська діяльність носить цілеспрямований характер. Досвід діяльності адвокатів у розвинутих країнах світу засвідчує, що асоціації адвокатів цих країн приділяють величезну увагу визначенню та підтримці високого рівня відповідальності серед своїх членів. Дослідницька значущість цього питання зазначається й дисертанткою: «довіра спонукає до відповідальності, а відповідальність породжує довіру» (Д : 4), «Наявність такої риси як моральна відповідальність у структурі особистості адвоката стримує його від непередуманих вчинків і дій, унеможливорює різноманітні конфлікти, запобігає проявам неповаги до учасників судового процесу на стадіях його підготовки та під час проведення» (Д : 175). Питання відповідальності за надання неякісних (низькоякісних) юридичних послуг, недобросовісного виконання адвокатом своїх обов'язків перед клієнтом, починаючи від банального затягування справи і закінчуючи відвертим шахрайством, досить актуальне. При цьому, якщо у ситуаціях порушення стандартів якості надання правової допомоги з боку адвокатів можлива негативна відповідальність (передусім, цивільно-правова), яка передбачена законом або умовами договору з надання правової допомоги, то питання відповідальності так званих «віртуальних ботів – адвокатів», які, надаючи первинну правову допомогу, певним чином унеможливають свою ідентифікацію у соціальних мережах, блогах залишається відкритим. В розрізі цього, цікаво почути думку дисертантки.

5. Не конкретизованим можна вважати таке положення дисертаційного дослідження:

Акцентуючи увагу на тому, що «адвокатура як інститут громадянського суспільства, забезпечує захист прав, свобод і законних інтересів особистості, використовуючи судову форму і представництво» (Д : 40), дисертантка водночас зазначає: «позиція адвоката за будь-яких обставин має ґрунтуватися на засадах нейтралітету» (Д : 28). При цьому не зрозуміло про які прояви нейтралітету йде мова, адже у дослідженні його зміст та межі не були визначені та окреслені авторкою.

6. Дисертаційне дослідження було б досконалішим, якби в ньому не зустрічались взаємовиключні авторські положення. Так, у рукописі дисертантка з позиції інтерсуб'єктивності (формату суб'єкт-суб'єктних відносин) характеризує адвоката в контексті його спроможності включитись у дискурсивну практику, яка існує в рамках інтерсуб'єктивного конституювання смислів суспільного буття (Д : 84-94, 100), наголошуючи, що «будь-яка реальність у всіх її проявах може мати або суб'єктивний, або інтерсуб'єктивний характер.., що є продуктом комунікації членів соціуму, а також самого права, яка виступає інструментом цієї комунікації» (Д : 83). Водночас у дисертації можна зустріти й протилежне судження «професійну

діяльність адвоката можна назвати суб'єкт-об'єктним відношенням, адже на людину як об'єкт скеровуються зусилля професіонала (фахівця), витрачається час, розробляються стратегії впливу, прогнозується результат, який аналізується в ціннісній системі координат (як матеріальній, так і духовній)» (Д : 455).

За таких умов не зрозуміла позиція авторки щодо діалектики співіснування моделей класичної і посткласичної методології при інтенціональному дослідженні професійної адвокатської діяльності, зокрема щодо визначення критеріїв їх розмежування?

7. Суперечливими видаються деякі положення наукової новизни із категорії «вперше» сформульовані. Зокрема щодо визначення першості авторки в обґрунтуванні положення, що «рівень розвитку громадянського суспільства залежить від рівня правової захищеності особистості, а стан законності є тим чинником, що визначає стабільність правових відносин» (Д : 37), «обґрунтуванні доцільності підвищення рівня правової освіти населення задля побудови в Україні громадянського суспільства та правової держави через надання правової допомоги населенню, адже... Саме в державах з високим рівнем правової освіти населення фіксують значно менше правопорушень, ніж у тих, де більшість людей не знає про свої права і свободи, можливі способи їх захисту й відновлення» (Д : 38-39).

Такий підхід авторки справедливо може зазнати критики скептиків щодо його перспективності з позиції вияву нових характеристик досліджуваного у рукописі явища. Авторське визначення або положення, що виноситься на захист повинно характеризуватись передусім новизною. Тобто важливим і найскладнішим є встановлення новітнього, науково-обґрунтованого підходу, а не текстуальне викладення поєднання вже існуючих доктринальних позицій. І дефініції, і підходи до відображення впливу інтенціональної складової професійної адвокатської діяльності на правові та політичні процеси громадянського суспільства давались неодноразово. Авторці доцільно було б сформулювати в окресленому положенні новий науковий результат, адже сьогодні для того, щоб визначити коректність, довершеність авторського висновку щодо інтенціональності професійної адвокатської діяльності при формуванні правової держави та громадянського суспільства доводиться порівнювати з попередніми, наявними знаннями у цій царині.

8. Робота суттєво виграла б якби дисертантка у якості додатку до дисертаційного дослідження запропонувала зміни чи доповнення до чинних нормативно-правових актів або проекти нових, які би вдосконалювали правозастосовну професійну адвокатську діяльність (враховуючи те, що у дисертаційному дослідженні матеріал для розробки такої завершеної парадигми наукового аналізу є достатнім)».

На дисертацію та автореферат надійшли відгуки:

**1. Відгук докторки юридичних наук, професорки, професорки кафедри теорії держави і права Львівського торговельно-економічного університету, Подорожної Тетяни Станіславівни. Відгук позитивний із такими зауваженнями:**

«із дискурсу, здійсненого у дисертаційній роботі, судячи з тексту реферату оприлюдненого на сайті ХУУП імені Л. Юзькова, дійшла висновку, що дисертантка не достатньо уваги присвятила вивченню складових саме професійній моралі, яка виконує важливі завдання соціального управління, забезпечуючи реалізацію вимог загальноморальних принципів в умовах професійної діяльності, допомагає фахівцю вірно обирати правила поведінки в різних ситуаціях своєї трудової діяльності тощо. Зрештою, головною соціальною функцією професійної моралі, у тому числі і юридичної, поряд із сприянням належному виконанню професійних завдань, є виключення чи подолання професійних помилок, інших шкідливих наслідків професійної деформації. Вона також є важливим інструментом вироблення професійних якостей працівника, його професійного удосконалення і так далі. Переконана, що в майбутньому докторантка зуміє присвятити низку дослідницьких статей власне означеній проблемі».

**2. Відгук докторки юридичних наук, професорки, професорки кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, Кушакової-Костицької Наталії Вадимівни. Відгук позитивний із такими зауваженнями:**

«гарантія професійності та доступності правозахисту полягає передусім в самій адвокатській діяльності. Відповідно, чи доцільно все ж таки трактувати співвідношення правозахисної діяльності та адвокатської діяльності як «ціле» та «окреме»?».

**3. Відгук докторки юридичних наук, доцентки, завідувачки кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія», Смазної Ірини Сергіївни. Відгук позитивний із такими зауваженнями:**

«– доцільно було, все ж таки, дослідити та систематизувати в межах предмету дисертаційного дослідження етичні принципи адвокатської діяльності;

– можливо, як рекомендація у майбутньому дослідженні, потрібно було детальніше обґрунтувати, що адвокатська етика є складовою професійної юридичної етики, її самостійним видом, що визначає професійний стандарт поведінки (діяльності) адвоката, адже її специфіка визначається особливостями функцій адвокатури».

**4. Відгук доктора юридичних наук, професора, заступника декана юридичного факультету з наукової роботи Національного авіаційного університету, Калюжного Ростислава Андрійовича. Відгук позитивний із такими зауваженнями:**

«у дисертаційному дослідженні підіймається питання суспільного значення антропологічних концептів правозахисної діяльності як різновиду



юридичної діяльності, проте сутнісних характеристик таких антропологічних концептів не означено повною мірою. Прошу прокоментувати дисертантку під час прилюдного захисту, який же зміст авторка вкладає у ці концепти?»

**5. Відгук доктора юридичних наук, професора, професора кафедри гуманітарних дисциплін Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Турчака Олександра Володимировича. Відгук позитивний із такими зауваженнями:**

«на моє переконання, у підрозділі 3.5 «Гносеологічні передумови професійної адвокатської діяльності як мотиваційні складові співвідношення права та моралі у правомірній поведінці адвоката» відсутнє чітке визначення власне кажучи гносеологічного напрямку дослідження феномену професійної адвокатської діяльності в межах інтенціонального аналізу».

**6. Відгук доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України, завідувача кафедри конституційного права та порівняльного правознавства Ужгородського національного університету, Бисаги Юрія Михайловича:**

«прошу дисертантку прокоментувати під час прилюдного захисту, що саме мається на увазі, коли нею стверджується, що герменевтика права реалізується у професійній адвокатській діяльності крізь призму визначення тлумачення правових норм у їх текстуальному вимірі і, отже, виходить на проблеми символу, що актуалізує значення мови як специфічного виразу текстуальності правової норми».

**7. Відгук докторки юридичних наук, професорки, завідувачки кафедри правознавства Полтавського університету економіки і торгівлі, Лаврик Галини Володимирівни. Відгук позитивний із такими зауваженнями:**

«не зовсім із тексту реферату є зрозумілою позиція авторки щодо інтенціональної природи професійної адвокатської діяльності в контексті постнекласичної філософії права, яку докторантка обґрунтувала на основі міждисциплінарного філософсько-правового дискурсу. Просила б додаткового роз'яснення під час прилюдного захисту».

**8. Відгук доктора юридичних наук, професора, наукового консультанта судді Конституційного Суду України, Онищука Ігора Ігоровича. Відгук позитивний із такими зауваженнями:**

«у дисертаційному дослідженні підіймається питання гуманістичних засад феномену професійної адвокатської діяльності, але сутнісних характеристик таких засад не означено повною мірою. Прошу прокоментувати дисертантку під час прилюдного захисту, який же зміст вона вкладає у гуманістичні засади феномену професійної адвокатської діяльності?».

У дискусії взяли участь члени спеціалізованої вченої ради:

**ГРИЩУК О.В.** (докторка юридичних наук, 12.00.12 – філософія права; членкиня спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний без зауважень.

**НАЛУЦИШИН В.В.** (доктор юридичних наук, 12.00.12 – філософія права, член спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний із зауваженнями:

«Варто було більше зацентувати увагу на причинах, які зумовлюють морально-внутрішню, морально-професійну деформацію адвоката. Щодо пропозицій на с. 21 реферату, ви зазначаєте, що «для забезпечення належного захисту адвокатів від незаконної протидії адвокатській діяльності потрібно у Кримінальному кодексі України закріпити норму, що передбачає кримінальну відповідальність за незаконне втручання та перешкоджання адвокатській діяльності». Нагадаю, що існує ст. 397 КК України, яка вже передбачає відповідальність за втручання в діяльність захисника. С. 28 реферату, де ви вказуєте, що «ознаки професійної адвокатської діяльності – це сукупність властивостей та факторів юридичної діяльності, які виникли в процесі її здійснення та характеризують її як певний специфічний вид професійної діяльності із захисту прав, свобод та законних інтересів людини». Виникає у мене питання: і тільки? Тому що варто говорити про захист прав та інтересів підприємств, установ та організацій, держави, органів місцевого самоврядування і так далі.

Щодо самої назви «професійна адвокатська діяльність», то варто наголосити на Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де така адвокатська діяльність визнана незалежною професійною діяльністю».

**ВАТРАС В.А.** (доктор юридичних наук, 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, член спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний із зауваженнями:

«Дійсно у суспільстві існує думка, що гроші в роботі адвоката вирішують все і, мабуть, це вирішальний чинник, коли адвокат береться за ту чи іншу справу, але я не зовсім хотів би з цим погодитись. Як я не хотів би погодитись із тією тезою, що є два види адвокатів: одні, які знають закон, а інші, які знають суддю. Ми повинні відійти від тих стереотипів і виходити з того, що адвокат це є важлива частина професійного правничого середовища. Це людина з великими моральними якостями. Це глибокий спеціаліст в усіх сферах суспільних відносин. Це людина, яка, ведучи справу, заглиблює свої знання в різних галузях науки. І чесно кажучи, особисто мені в процесі моєї практичної діяльності доводилось розбиратись і в судовій психіатрії, і в судовій медицині, і навіть в стоматології, щоб захистити належним чином інтереси клієнта. Тому ми не повинні поділяти адвокатів на корупціонерів чи ні, шарлатанів, ми повинні розуміти, що адвокат це людина, професіонал, гідний громадянин України. Особливо адвокати показали себе позитивно у воєнний стан».

**ЦИГАНЮК Ю.В. (докторка юридичних наук, 12.00.12 – філософія права; членкиня спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний із зауваженнями:**

«Я повністю погоджуюсь з Віктором Володимировичем щодо професійної адвокатської діяльності. Я чудово розумію, що ви мали на увазі адвокатську діяльність як професію. Тому виявилась недоречність застосування цього звороту.

Ви у тексті використовуєте термінологію «правова допомога», однак доцільним і правильним відповідно до норм чинного законодавства, є використання терміну «правнича допомога». Хоча і цей термін є дискусійним.

Ви говорите про те, що на своєрідність соціального статусу, правової свідомості та специфіка виконуваної діяльності впливають, зокрема, ступінь і варіанти опору з боку деяких адвокатів новим правовим інститутам (наприклад, суд присяжних, допуск у ролі захисників фахівців у галузі права та ін.). з судом присяжним погоджусь. Але з допуском у ролі захисників фахівців у галузі права вважаю атавізмом. Це не новий інститут, це навпаки те, що ми чекали багато часу і нарешті побороти».

**САВЕНКО В.В. (доктор юридичних наук, 12.00.12 – філософія права, член спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний із зауваженнями:**

«Хочу в майбутньому звернути вашу увагу на підрозділ 2.2., де ви даєте історичний аспект 19-20 століття, але чомусь не згадуєте решту важливих досліджень, зокрема щодо реформ в Австрійській та Австро-угорській імперії і власне до сьогодні, де визначити роль адвокатів в побудові громадянського суспільства України».

**БРИГІНЕЦЬ О.О. (доктор юридичних наук, 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; член спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний із зауваженнями:**

«У мене багато питань виникло стосовно морально етичних і, завдячуючи Оксані Вікторівні, морально-ціннісних складників адвокатської діяльності, про що я говорю як про побажання до майбутніх наукових досліджень.

Також хотілось би побажати, більше приділити вашої уваги до такого поставленого вами завдання, як виокремлення антропологічні чинники професійної моралі та професійної етики в інтенціональному вимірі професійної адвокатської діяльності.

Ці питання варто розглядати з точки зору нашого руху до Європи і власне цінності якої Європи варто брати за основу».

**ГРИНЬКО С.Д. (докторка юридичних наук, 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, членкиня спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний без зауважень.**

**КАЛАУР І.Р. (доктор юридичних наук, 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право, членкиня спеціалізованої вченої ради). Виступ позитивний без зауважень.**

При проведенні таємного голосування виявилось, що із 18 членів спеціалізованої вченої ради, які взяли участь у голосуванні (з них 6 докторів наук за профілем дисертації), проголосували:

«За» – 18 членів ради,

«Проти» – 0 членів ради,

недійсних бюлетенів – 0.

## **ВИСНОВОК**

спеціалізованої вченої ради Д 70.895.02 Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова по дисертації Заяць Ольги Степанівни на тему «Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс», яку подано на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права

**Наукове завдання, за розв'язання якого здобувач заслуговує присудження наукового ступеня.** Дисертація Заяць Ольги Степанівни на тему «Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс» є кваліфікаційною науковою працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які розв'язують конкретне наукове завдання: здійснити інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності в межах філософсько-правового дискурсу на основі онтологічних, гносеологічних, аксіологічних, антропологічних і праксеологічних детермінант.

Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., у межах науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права «Теоретико-історичні проблеми розвитку держави і права» на 2017–2023 рр. (номер державної реєстрації 0117U000103), що є складовою частиною наукової теми Хмельницького університету управління та права «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 рр. (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 рр. (державний реєстраційний номер 0117U000103).

**Актуальність теми дисертаційного дослідження** полягає в тому, що вільне здійснення адвокатом своєї професійної діяльності є однією з ознак правової держави. Завдяки цьому положенню, яке закріплене в законі, реалізується низка інших прав та свобод людини, зокрема і право на правову допомогу як спосіб досягнення справедливості на основі законних та морально виправданих методів. Однак для того, щоб адвокат міг виконувати

свою роботу ефективно, він повинен мати певні законодавчі гарантії, які б забезпечували йому можливість діяти відповідно до принципів адвокатської діяльності – незалежності, законності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів.

Завдяки якісній професійній адвокатській діяльності у суспільстві та державі з'являється можливість гарантувати людині практичну можливість користуватися своїми правами і свободами. Держава та суспільство спрямовують свою діяльність на те, щоби права і свободи людини були реалізовані в повному обсязі, що сприяло б розвитку особистості, поступово впливало на чисельність ситуацій, які порушують права і свободи людини. За наявності ефективного механізму відновлення порушених прав і свобод людини та відповідного покарання винних за це кількість таких ситуацій поступово зменшуватиметься. Цьому сприятиме усвідомлення невідворотності покарання за протиправні дії, ефективного функціонування механізму захисту та відновлення порушених прав і свобод людини. Досягнення справедливості виключно на основі законних та морально виправданих методів сприятиме утвердженню ефективного функціонування задекларованого у законі механізму відновлення порушених прав і свобод та захисту людини; допоможе знизити рівень зловживання правом. Знаючи, що за порушення правових норм обов'язково настане покарання відповідно до закону, значна частина людей свідомо уникатиме цього. За вчинення правопорушень та злочинів їхні права також будуть обмежені, а це спонукатиме до правослухняної поведінки, реалізації задекларованих цінностей правової держави та громадянського суспільства. Людина, її права та свободи є найбільшою цінністю для правової держави та громадянського суспільства, тому діяльність держави спрямовується на їх забезпечення, що значно полегшується з допомогою професійної адвокатської діяльності.

В свою чергу, філософсько-правовий контент професійної адвокатської діяльності ґрунтується виключно на відданості верховенству права, з огляду на це доцільним є виокремлення стрижневих аксіологічних констант, що формують основу інтенціональної характеристики професійної адвокатської діяльності.

**Найбільш суттєві результати та ступінь їх наукової новизни** полягають в такому:

*у перше:*

1) проаналізовано основні підходи до феномену професійної адвокатської діяльності з позиції його філософсько-правового осмислення;

2) доведено, що герменевтика права реалізується у професійній адвокатській діяльності крізь призму визначення тлумачення правових норм у їх текстуальному вимірі і, отже, виходить на проблеми символу, що актуалізує значення мови як специфічного виразу текстуальності правової норми;

3) обґрунтовано домінантне місце у професійній адвокатській діяльності реконструктивної діяльності, коли реалізуються такі якості правозахисника, як пам'ять, аналітичне та синтетичне мислення, уявлення, з

огляду на що в комунікативній діяльності адвоката виділяються два аспекти: 1) психологічний контакт із клієнтом та 2) психологічний контакт зі складом суду й іншими учасниками правового процесу;

4) розкрито інтенціональну природу професійної адвокатської діяльності в контексті постнекласичної філософії права на основі міждисциплінарного філософсько-правового дискурсу;

5) визначено поняття антропологічної складової професійної адвокатської діяльності і розкрито її зміст із позицій філософсько-правової науки;

6) концептуалізовано поняття *homo diversum* (людина багатоманітна) як основи одного з нових підходів до філософії захисту прав людини в перехідних умовах соціальної трансформації;

7) введено поняття антропологічних чинників професійної моралі та професійної етики як складових інтенціонального виміру адвокатської діяльності та визначено їх теоретичне і практичне значення;

8) визначено складові елементи міждисциплінарної компоненти філософського підходу до феноменологічного виміру професійної діяльності адвоката. Розробка онтологічного підходу щодо пізнання правотворення, яке здійснює адвокат у своїй професійній діяльності, вимагає використання знань різних наукових дисциплін, інтеграції наукової проблематики, різних наукових підходів, які обґрунтовуються знову ж у межах окремих галузей гуманітарного знання. У нашому випадку міждисциплінарну компоненту складають філософія права, юридична психологія, політологія; аксіологія; соціологія. Суть саме такої міждисциплінарної компоненти філософського підходу до феноменологічного виміру професійної діяльності адвоката зводиться до можливості отримання якісно нових знань на основі використання не тільки предметності (власне контент) цих наук, а й їх методології;

9) встановлено, що серед основних суспільно-політичних та правових явищ, які вплинули на формування адвокатури в сучасному її вигляді, є лібералізм, як запорука особистісної та професійної реалізації адвоката. Онтологічна сутність адвоката як феномену у XX–XXI ст., де панує ідеологія лібералізму, розкривається через утвердження принципів свободи особистості з властивими їй цивільними правами, юридичної рівності, поваги приватної власності (лібералізм заклав в основу своєї концепції ідеали вільного ринку і підприємництва), договірної природи держави і переконання в рівноправності політичного суперництва різних (професіональних, економічних, релігійних, політичних) асоціацій;

10) обґрунтовано, що рівень розвитку громадянського суспільства залежить від рівня правової захищеності особистості, а стан законності є тим чинником, що визначає стабільність правових відносин. У сучасних умовах розширення правового нігілізму і падіння рівня правової культури суспільства зростає значення адвокатури як інституту громадянського суспільства, що відповідає напряму правової політики щодо вдосконалення правових основ державного і суспільного життя;

11) стверджується про те, що своєрідність соціального статусу, правової свідомості та специфіка виконуваної діяльності впливають на формування в адвоката специфічного відчуття справедливості та відповідальності, яке апріорі еквівалентно впливає на його професійні особливості. Серед основних детермінант професійної діяльності адвоката, які впливають на його розуміння справедливості й відповідальності у власній діяльності, можна виділити такі компоненти: соціальний, пошуковий, реконструктивний (конструкційний), засвідчувальний, організаційний, конструктивний, пізнавальний, комунікативний;

12) із філософсько-правової позиції визначено два підходи до правового закріплення професійної етики поведінки адвоката в публічному просторі: аксіологічний і деонтологічний. Аксіологічний підхід передбачає створення (прагнення) певного поведінкового ідеалу адвоката. За такого підходу законодавець висловлює певні рекомендації щодо ідеальної поведінки адвоката. Деонтологічний підхід передбачає, що законодавець встановлює мінімальний перелік тих обов'язків та заборон, яких зобов'язаний дотримуватися адвокат у публічній сфері;

13) дано визначення поняття «ознаки професійної адвокатської діяльності» як сукупності властивостей та факторів юридичної діяльності, які виникли в процесі її здійснення та характеризують її як певний специфічний вид професійної діяльності із захисту прав, свобод та законних інтересів людини;

14) проблему довіри до адвокатської діяльності запропоновано розглядати як моральну дихотомію «довіра – відповідальність», що має велике значення в діяльності адвоката, адже: а) довіра спонукає до відповідальності, а відповідальність породжує довіру; б) відносини між адвокатом та клієнтом, які ґрунтуються на довірі, дозволяють обом сторонам спільно діяти задля досягнення справедливості виключно з використанням законних та морально виправданих методів; в) довіра слугує спонукою до самовдосконалення адвоката і як фахівця своєї справи, і як особистості; г) довіра дає змогу клієнтові бути впевненим у тому, що наслідки дій адвоката щодо захисту його прав, свобод та законних інтересів будуть для нього сприятливими; д) довіра сприяє утвердженню позитивного іміджу адвокатури в суспільстві;

15) розкрито зміст поняття «сучасні правові та морально виправдані вимоги до професійної адвокатської діяльності як до суспільної діяльності» та запропоновано таке визначення: сучасні правові та морально виправдані вимоги до професійної адвокатської діяльності як до суспільної діяльності – це сукупність правил, норм та вимог до особистості адвоката, дотримання яких впливає на підвищення рівня правової культури населення, формує позитивний імідж правосуддя та сприяє формуванню в Україні громадянського суспільства;

16) з'ясовано сучасне розуміння судового захисту як природного права людини в межах компаративного аналізу міжнародного та національного права. За результатами проведеного дослідження судовий захист

сприймається як природне право людини, що гарантується державою і покликане сприяти утвердженню основних прав і свобод людини, досягненню справедливості лише на основі законних та морально виправданих методів і на міжнародному, і на національному рівні;

17) обґрунтовано доцільність підвищення рівня правової освіти населення задля побудови в Україні громадянського суспільства та правової держави через надання правової допомоги населенню, адже професійна правова допомога не тільки допомагає вирішити питання, з яким клієнт звернувся до адвоката, а й ознайомити з його правами й обов'язками в тих чи тих ситуаціях, з можливими правовими наслідками. Саме в державах з високим рівнем правової освіти населення фіксують значно менше правопорушень, ніж у тих, де більшість людей не знає про свої права і свободи, можливі способи їх захисту й відновлення;

18) проаналізовано доцільність розгляду лібералізму як основи для формування в Україні демократичного правосуддя. Це дало змогу: 1) уточнити філософсько-правовий зміст таких категорій, як права і свободи людини, справедливість, свобода, рівність; 2) забезпечити здійснення правосуддя виключно з чітких неухильних моральних і правових позицій; 3) сприяти підвищенню рівня правослухняної поведінки серед населення та утвердженню правопорядку на території держави;

*удосконалено:*

19) концепцію системного підходу до професійної адвокатської діяльності;

20) визначення онтологічного та гносеологічного підходів до системоутворювального начала правових явищ у контексті філософсько-правової характеристики феномену професійної адвокатської діяльності;

21) визначення основних вимірів онтологічного підходу – розуміння системи як сукупності об'єктів та потрактування системи як сукупності властивостей феномену професійної адвокатської діяльності;

22) твердження, що завдяки гносеологічному підходу формуються основні вимоги до питань системності знання (ознаки системи), а саме цілісність сформованого знання, повнота вихідних засад та виведення знань про елементи правової реальності;

23) розуміння змісту професійної адвокатської діяльності як специфічного типу відносин у межах буття права, що охоплює значну сферу соціального, опосередковану правом;

24) уявлення про співвідношення адвокатури та громадянського суспільства на основі зіставлення різних точок зору на адвокатуру та її соціальний статус;

25) поняття антропоцентризму завдяки з'ясуванню його суперечливого характеру і введенню на цій основі в контекст сучасних правових досліджень;

26) поняття добропорядної репутації адвоката, його морального обов'язку та відповідальності;



27) імплементацію філософсько-правового підходу до розуміння інституту адвокатури як феномену соціально-правової реальності в межах основних онтологічних парадигм та інших наукових концептів;

28) онтологічний підхід щодо ліберальних підстав феномену професійної адвокатської діяльності, адже незаперечною умовою співіснування людей є визнання гідності кожної окремої людини;

29) розуміння того, що адвокатура як інститут громадянського суспільства, з одного боку, забезпечує захист прав, свобод і законних інтересів особистості, використовуючи судову форму і представництво, а з іншого – має можливість істотно впливати на державну владу в публічно значущих питаннях, спираючись на професійні знання, вміння і досвід;

30) розкриття проблематики аксіологічних орієнтацій-установок і правових цінностей у діяльності адвокатів. Відтак до цінностей, які визначають сутність і зміст діяльності адвокатів, зараховано свободу, справедливість, рівність, гуманізм;

31) розуміння того, що індивідуальне сприйняття життя адвокатом якраз і змушує його співвідносити свої морально-етичні уявлення (про добро, справедливість, сенс життя) з особливостями політичної сфери, формувати уявлення про роль політики в досягненні ним своїх головних життєвих цілей; розуміння того, що саме розвиток таких несудових правозахисних інститутів як адвокатура, з її апіорі особливим розумінням значення та втілення в суспільному розвитку принципів справедливості і відповідальності, значно підвищує гарантії ефективності захисту прав людини, причому у правовій системі і Європейського Союзу, і України;

32) аксіологічний підхід щодо гуманістичних підстав феномену професійної адвокатської діяльності. Утверджуючи принцип гуманності (цінності людини в багатогранності її проявів), українські правозахисники, втілюють в собі ідею жертвовності, яка разом з альтруїзмом постає запорукою виживання і розвитку всього суспільства, необхідною презумпцією правозахисної діяльності, адвокатури як інституту громадянського суспільства;

33) розуміння тих основних засад, на які спирається адвокат у процесі реалізації у своїй професійній діяльності принципу верховенства права;

34) розуміння гносеологічних передумов професійної адвокатської діяльності як мотиваційних складових співвідношення права і моралі у правомірній поведінці адвоката. Зокрема, запропоновано розглядати право та мораль як спонукальні системи, що визначають спрямованість дій та вчинків адвоката виключно на основі законних і морально виправданих методів;

35) методику вивчення гносеологічного виміру суті й ознак професійної адвокатської діяльності в межах інтенціонального аналізу. Так, запропоновано на основі аналізу дефініції поняття «адвокатська діяльність» з'ясувати його суть та виділити ознаки професійної адвокатської діяльності. У підсумку виокремлено такі групи ознак: 1) організаційні, 2) професійні, 3) етичні. А поняття «ознаки професійної адвокатської діяльності» витлумачено як сукупність властивостей та факторів юридичної діяльності, які виникли в

процесі її здійснення та характеризують її як певний специфічний вид професійної діяльності із захисту прав, свобод та законних інтересів людини;  
*дістали подальшого розвитку:*

36) дефініція поняття комунікативності у професійній адвокатській діяльності, яка виявляється передусім у сфері формування принципів внутрішнього розуміння правозахисником суті процесуальної практики, а передача інформативного ресурсу назовні від нього є різновидом його духовного впливу на інших учасників правового процесу;

37) розуміння правозахисної функції адвокатури та показано її відмінність від адвокації недержавних громадських правозахисних організацій;

38) характеристика ролі адвокатури як суб'єкта правозахисної діяльності й поширення практики адвокації (advocacy), як одного з видів правового захисту;

39) уявлення про взаємозв'язок між професійною діяльністю адвоката і правилами адвокатської етики, європейськими стандартами адвокатської професії;

40) припущення про наявність феноменологічного взаємозв'язку між світоглядно-ціннісними орієнтаціями та мотиваційними спонуками у структурі професійної діяльності адвокатів, який розкривається в тому, що адвокати є водночас представниками правової реальності (світу повинності, належного, того, чого у звичному сенсі немає, воно існує як феномен) та соціального буття людини (світу існування);

41) положення, які дозволяють отримати цілісне уявлення про поняття, місце і роль інституту адвокатури в системі громадянського суспільства, що сприяє більш глибокому осмисленню проблем правового регулювання, правового впливу й соціальної взаємодії держави і громадянського суспільства;

42) твердження про те, що подальші кроки щодо вдосконалення інституту професійної відповідальності відчуття справедливості адвокатів мають ґрунтуватися на таких факторах: аналізі правозастосовної практики адвокатських палат суб'єктів України; рецепції досвіду інших професійних корпорацій й адвокатських корпорацій зарубіжних країн; обліку наукових доктрин;

43) розуміння того, що найвагоміші ознаки гуманізму впливають із системи відносин «людина – природа», «людина – суспільство», «людина – людина»; серед рис, що характеризують відносини між людьми, які найкраще відповідають гуманістичному характеру міжособистісних стосунків та властиві професії адвоката, є співчуття, чуйність, повага, толерантність, людинолюбство, милосердя, справедливість;

44) твердження про те, що принцип верховенства права пронизує всю структуру правового регулювання суспільних відносин. Первинне значення верховенства права як принципу для адвокатури полягає в тому, що воно (верховенство права) гармонізує інші принципи, дає змогу усунути суперечності при їх застосуванні та наповнити принципи адвокатури так

званим реальним практичним змістом, тобто застосовним у повсякденній практичній діяльності кожного адвоката;

45) вчення про правові й моральні засади професійної адвокатської діяльності, які запропоновано розглядати як мотиваційні складові його правомірної поведінки, що визначають її спрямованість;

46) дослідження про суспільну відповідальність адвоката як відображення впливу інтенціональної складової професійної адвокатської діяльності на політичні процеси та правову культуру громадянського суспільства. Імплементация констант інтенціональності професійної адвокатської діяльності у формування демократичного правосуддя в Україні на основі ліберальної аксіології і принципів правової держави дасть змогу: 1) уточнити філософсько-правовий зміст таких категорій, як права і свободи людини, справедливість, свобода, рівність; 2) забезпечити здійснення правосуддя виключно з чітких неухильних моральних і правових позицій; 3) сприяти підвищенню рівня правослухняної поведінки серед населення та утвердженню правопорядку на території держави.

**Обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів, висновків та рекомендацій.** Висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, достатньою мірою науково обґрунтовані і достовірні. Вони побудовані на основі особистого дослідження і критичного осмислення дисертанткою чисельних наукових і нормативних джерел.

Обґрунтованість і достовірність одержаних результатів забезпечується використанням комплексу загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів і включають в себе комплексне поєднання загальнонаукових та спеціально-юридичні методи наукового пізнання, зважаючи на особливості предмету та об'єкту, мети та завдань дисертаційної роботи.

**Практичні результати роботи, їх рівень і ступінь використання.** Результати дисертаційного дослідження становлять науково-теоретичний та практичний інтерес. Зокрема, положення і висновки дисертації можна застосувати у науково-дослідній сфері – для подальшого подолання проблемних аспектів дослідження інтенціональності професійної адвокатської діяльності; у сфері правотворчості – для удосконалення чинного законодавства України, зокрема того, що регламентує реалізацію професійної адвокатської діяльності.

**Рекомендації стосовно подальшого використання отриманих у роботі результатів.** Наукові результати можуть бути використані у навчальному процесі – під час організації освітньої діяльності та викладання навчальних дисциплін теоретико-правового та філософсько-правового циклів, а також для підготовки методичних розробок, підручників, навчальних посібників з дисциплін «Філософія права», «Теорія та історія держави і права», «Соціологія права», «Політологія», «Адміністративне право», «Юридична логіка», «Професійна етика юриста».

**Ступінь впровадження (використання) результатів роботи на момент її захисту.** Основні положення дисертації висвітлено в доповідях і

повідомленнях на таких науково-практичних заходах: Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми правових наук в євроінтеграційному вимірі» (м. Харків, 14–15 грудня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Тернопіль, 5 березня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific and pedagogic internship proceedings» (Frankfurt an der Oder, Federal Republic of Germany, October 28 – December 6, 2019); Міжнародній науково-практичній конференції «Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante: collection de papiers scientifiques "ΛΟΓΟΣ" avec des matériaux de la conférence scientifique et pratique internationale» (Bruxelles, Belgique, 29 novembre, 2019); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми розвитку державності та напрями їх вирішення через призму правотворчої діяльності» (м. Харків, 17–18 травня 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільні, соціально-економічні та політико-правові детермінанти сталого розвитку України» (м. Львів, 29 січня 2020 р.); XII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний рух науки» (м. Дніпро, 1–2 квітня 2021 р.); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (м. Львів, 10 грудня 2021 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження представників юридичної науки – прогрес законодавства України майбутнього» (м. Дніпро, 14–15 січня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 28–29 січня 2022 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 4–5 лютого 2022 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, Україна, 11–12 лютого 2022 р.).

**Повнота викладення наукових і прикладних результатів дисертації в опублікованих роботах, особистий внесок дисертанта в публікаціях, кількість публікацій, їх обсяг і рівень відання.** На підставі вивчення дисертації здобувачки, реферату дисертації, наукових праць здобувачки спеціалізована вчена рада робить висновок про відсутність плагіату та відповідність дисертаційної роботи вимогам академічної доброчесності. Основні положення та результати дисертації опубліковано в одноосібній монографії і 38 публікаціях, з них 26 наукових статей, 13 з яких – у журналах і збірниках, що входять до переліку фахових наукових видань України; 7 статей – у періодичних іноземних виданнях (Республік Молдови, Польщі та Чехії, Російської Федерації, Словацької Республіки); 6 статей – у виданнях, що індексуються в наукометричних базах даних Web of science та Scopus, а також у 12 тезах виступів на науково-практичних заходах. Публікації повністю відображають зміст дисертації. Реферат відповідає змісту дисертації.

**Оцінка мови і стилю дисертації.** Роботу виконано українською мовою. Мова і стиль дослідження відповідають вимогам, що висуваються до наукової праці. Дисертація та реферат відповідають встановленим вимогам.

**Відповідність дисертації визначеній спеціальності.** Напрямок дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 12.00.12 – філософія права та профілю спеціалізованої вченої ради Д 70.895.02.

**Спеціалізована вчена рада вважає,** що дисертація Заяць Ольги Степанівни на тему «Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс» заслуговує на позитивну оцінку, є самостійним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що дозволяють авторці досягти поставленої мети. Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її авторка – Заяць Ольга Степанівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

На підставі результатів таємного голосування та прийнятого висновку спеціалізована вчена рада присуджує Заяць Ользі Степанівні науковий ступінь доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Головуючий на засіданні  
спеціалізованої вченої ради Д 70.895.02

Олександр БУХАНЕВИЧ

Вчена секретарки  
спеціалізованої вченої ради Д 70.895.02

Олена ЧЕРНЯК



«03» березня 2023 року